

Адамзат эволюциясы мен арғытарихты объективтілік тұрғыдан түйсінудің кейбір мәселелері

Аташ Берік Мұратұлы – философия ғылымдарының докторы. Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы.

Адамзат прогресс пен өрлеу аясында болашағына қаншалықты деңгейде үңілетін болса, өткеніне де соншалықты деңгейде қарайлап отыратындығы дамудың тарихи-элеуметтік шындығы. Өткен – жай ғана адамзаттың жүріп өткен жолы емес, бүгіннің алғышарты, болашақтың негізі, өмір сүріп-бар болудың онтологиялық кепілі болып табылады. Бірақ бұл тұста, «біз сол тарихты қалай түйсіне аламыз» деген тарих философиясының әдіснамалық мәселелеріне келіп тоғысатын сауал күрделі болғандықтан, көп жағдайда жауабы субъективизмге қарай ерікті-еріксіз түрде бұрылып кетіп отырады. Ғылыми таным аясында, оның ішінде диалектикалық логика шеңберіндегі объективтілік қағидасы өзінің өміршеңдігін жоймайтын классикалық парадигмаға, дүниені түйсінудің негізгі ұстанымына айналды десе де болады немесе танымда әзірге бұған баламалы жол жоқ сыңайлы. Жалпы адамзаттың дүниетанымы аясындағы өткенін екшей білу де осы объективтілік қағидасынан аса алмайды деп айта аламыз. Бірақ ол да заманалар мен адамзаттың ой-өрісі кеңіген сайын жаңарып, өзінің жан-жақты мүмкіндіктерін ашып беріп отырады. Түптарих пен адамзаттық эволюцияға объективті көзқарас өткенді зерделеуде біршама жетістіктерге қол жеткізіп келеді, дегенмен, бүгінгі күні оны жетілдіре түсуді талап ететін адасуды болдырмайтын жекелеген ұстанымдар ескерілмей қалып отырғандығы шындық. Сондықтан адамзаттық эволюция мен түптарихты зерттеу аясында оның кейбір мәселелерін теориялық-әдіснамалық бағдар ретінде былайша ұсынып өтпекпіз:

1. *Өркениеттердің локальдігі теориясына сәйкес, жалпыадамзаттық дамуды «табылған-қол жеткізілген» бір ғана дамыған мәдениет аясында түсінуге болмайтындығы.* Бүгінгі таңдағы тарихи зерттеулердің көпшілігі мәдениеттердің дербес, оқшау дамығандығы туралы қағиданы мойындайды. Сондықтан, ең көне және ең жетілген өркениет белгілері табылғаннан кейін, тұтас жалпыадамзаттың даму өлшемі мен прогресінің критерийін соған сай бағалай салады, солай бекітіп қояды. Дәл сол анықталған өркениеттің өзінің жалпыадамзат даму тарихындағы міндетті түрде ең жетілген бірден-бір үлгісі болып шықпауы мүмкін екендігі ескерілмейді. Мысалы, қазіргі мәдени дамудың біркелкі емес екендігіне де назар аударсақ, африка мен оңтүстік америка сияқты материктерде әлі де болса алғашқы қауымдық құрылыс деп атауға болатындай деңгейде өмір сүріп жатырған тайпалар мен ұлыстар бар екендігін, тіпті әлі де ғылымға белгісіз жабайы тайпалардың өмір сүріп келе жатырғандығын жоққа шығаруға болмайды. Демек, бүгінгі «дамыған-өркениеттенген» парадигмадағы мәдени сұхбаттастықтың жетілген заманы мен жаһанданудың жалпыадамзатты біркелкілендіру саясаты жүргізіліп отырғандығына қарамастан, әлемнің әр бұрышында әркелкі даму деңгейлері

сақталып қалып отырғандығын есепке алсақ, бұндай іріктеліп даму беталысы тарихтың өн бойында сабақтасып келе жатырғандығына оңай көз жеткізе аламыз. Ендеше, бізге мәлім болып отырған «жетілген» деп бағаланған тарихи өркениеттің өзі – осы локальді өркениеттер параллельіндегі бір ғана мәдениет ошағы және оның адамзат тарихындағы ең озығы емес болуы мүмкіндігі, тіпті жай ғана сол дәуірдегі адамзат эволюциясындағы орташа деңгейлі болып шығуы ықтимал екендігін естен шығармағанымыз жөн. Демек, бұл – тек біз мәлім болып отырған фактіге ғана сүйеніп отырғанымызды білдіреді, себебі, әзірге басқа факт жоқ, бірақ бұл, біз әзірге ең түпкі және ең озық дамыған өркениет ошағын таптық дегенді білдірмейді. Ендеше, әлі танылмаған-анықталмаған, зерттелмеген-дәлелденбеген өркениеттердің болуы ықтималдығы және олардың ең озығының әлі жасырын жатуы туралы гипотеза ұсынуымызға болады. Яғни, табылған-мәлім болған, дәлелденген-айғақталған бір ғана өркениетке қарап, жалпыадамзаттық дамудың өлшемін белгілеп қоюға болмайтын сыңайлы.

Осы тұста көптеген тарихшылар мен мәдениеттанушылар арасында тарихқа дейінгі кезеңнен бастап, бүгінге дейінгі адамзат эволюциясын белгілі бір кезеңдерге бөліп көрсететін мәдениеттанулық беталыс ғылымда қалыптасқандығын атап өтуіміз керек. Мысалы, В.Вундт: аңшылық пен терімшілік, тайпаларға бөліну мен әскери істің дамуы, мемлекет пен діннің пайда болуы, гуманистік және философиялық кезең деп тұтас эволюцияны төртке бөледі[1,172-173бб.], К. Ясперс жалпыадамзаттық рухани сілкініс дәуірі «белдеулік уақыт» теориясын негіздейді, О.Конт адамзаттың интеллектуальдік эволюциясы ретінде – теологиялық, метафизикалық, позитивтік кезеңді ажыратады[2,29-32бб.], көптеген ойшылдар гендерге байланысты бастапқыда матриархат дәуірі, кейінен патриархат дәуірі болғандығына күманданбайды. Жоғарыдағы Вундттің пікірі жалпыадамзат эволюциясында бұл 4 кезең Жердің әр түкпірінде, әриқилы жүзеге асып отырғандығын есепке алмаған, ал белдеулік уақыт кезеңін 400 жылдай деп тым кең ауқымда сипаттайды, шындап келгенде, бұл белдеудің өзі біріншіден кездейсоқтық, екіншіден, К. Ясперсше айтсақ, бұған дейінгі бізге әлі беймәлім «белдеулердің» ұмыт бола бастаған нәтижелерінің қайталанған-жанартылған түрі ғана болуы ықтимал екендігін естен шығарып алады және мәдениеттердің бір-бірімен сұхбаттастық нәтижесінде алынғандығын-ұрланғандығын ескере бермейді. Мысалы, б.э.б. 2000-1500 жылдары жазылған деп топшыланған, веда ілімдеріндегі атомдық теория кейіннен б.э.б.4-3 ғасырларда көне Грекияда қайталанатын және түпәрісі алғашқы теория дәл сол Үнді жерінде пайда болған деген ойдың өзі күмәнді, себебі, ол да өзінен бұрынғы мәдениеттен алған болуы әбден мүмкін. Бұл бір ғана мысал, осыдан, тұтас өркениеттердің қаншама рет қайталанғандығын бағамдауға болады.

Сонымен қатар бүгінгі Африка мемлекеттеріндегі тайпалық одақтардың бірінде таза матриархаттық билік кездесетіндігін ескерсек, екі диспозицияны бұрын және кейін деп бөлудің өзі шартты түрде екендігін топшылауға болады. Соңғы кездегі тарихи-археологиялық зертеулер көне

Мысыр пирамидаларынан 6000 жыл бұрынғы тамаша архитектуралық ескерткіштерді тапты. Яғни, тарихшылар айғақтар мен фактілерге сүйеніп, тарихи оқиғалар мен адамзат өркениетін жіктеуді, оған баға беруді үнемі абсолюттендіруге құштар. Ғылым дамыған сайын, адамзаттың түптарихи өркениетінің тым әріден екендігі белгілі болып, тіпті адамның пайда болуының өзі де, ретроспекциялы түрде созыла беруі ықтимал.

2. *Адамзаттың шеңбер бойымен циклді даму мүмкіндігіне баса маңыз берілмеуі.* Бірінші ұстанымнан туындайтын бұл қағида бойынша, дамудың қайталамалы түрде өрлеуі мүмкін екендігін естен шығарып алғандығымызды ұғынуымыз қажет. Шпенглер, Тоинби сияқты мәдениеттанушылар оны тек қазіргі адамзат эволюциясы аясында ғана түсіндіреді. Шеңбер бойымен даму мен қайталамалы өрлеу заңдылығы бойынша, «бұрынғы» түбегейлі жойылады, ол кейінгімен сабақтаспайды. Дінде бұл апокалипсис теориясымен дәйектеледі. Дегенмен, бүгінгі ғылыми ізденістер мен тереңге үңілу құралдарының жетілгендігіне байланысты «адамзаттың осы дүниеден» бұрынғы, бірнеше рет қайталанған өркениеттердің болмашы ғана қалдықтарының табылуы мүмкін екендігі тағы да түптарихтың даму эволюциясындағы теориялар мен тұжырымдамаларды жоққа шығаруы ықтимал. Демек, болашақта эволюцияларды, бірінші, екінші, үшінші т.б. деп бөліп көрсету арғытарихты зерттеудің негізгі өлшемдеріне айналмасына кім кепіл.

3. *Бүгінгі өркениет жетістіктеріне «масаттана» отырып, тарихи өркениеттерді дискриминациялаудан арылу қажеттігі.* Адамзат өзінің қазіргі даму деңгейін «эволюциядағы ең жетілген, бұрын-соңды болмаған бірден-бір озық мәдениет» деп түсінеді. Осы ұғым өткеннің барлығын «жетілмеген», «дамымаған», «бүгінгі деңгейге көтеріле алмаған, әрі бұдан тым алысырақ» деген сияқты пікірлерді бірден-бір теориялық ұстаным ретінде ғылыми және бұқаралық санада бекітіп берді. Осы қалыптасып қалған стереотип өткенге кемсітушілік парадигманы туғызды, бұл ғылым этикасы тұрғысынан ғана қаралатын мәселе емес, жалпы эволюцияны қате түсіндіретін адасуға алып келуі ықтимал сана-сезім. Мысалы, Мысырдағы пирамидалардың құрылысына таңқалыс білдірген бүгінгі адамзат, оның құрылысын Беймәлім Ұшатын Объектідегі Жерлік емес өркениеттер салып берген деген баламалы гипотезаны туғызды. Нақтырақ айтқанда, Мысырлықтарға пирамидалар сала алатын толықтай қабілетті даму деңгейі мен өркениетті, технологияларды «қимады». Сондықтан, бұндай гипотезалардан гөрі жоғарыдағы «өзге ғарыштық ықпал» идеясы тиімді болып шықты. Шындап келгенде, тек Мысырлықтардағы ғана емес, көптеген ескерткіштерде бүгінгі өркениет аясы қол жеткізе алмайтын ерекше артефакттер табылып отыр. Осы тұста, бұрынғы «тағылық» деп атап жүрген дәуірдегі өркениеттер шындығында, қазіргі «біздің» өркениеттен тым ілгері болуы да ықтимал, бірақ әрине, өркениеттік дамудың Біз ұстанған парадигмасымен емес, олар басқа да вариацияларының бірін тандаған болуы да мүмкін деп топшыласақ, ал бүгінгі түптарих пен адамзаттық эволюцияны зерттеу бағдары қалыптасып қалған стереотиптер бойынша, дәл қазіргі

өркениетке ұқсас үлгі қалдықтарын ғана іздестірумен шұғылданып жүргендігінің куәсі боламыз. Нақтырақ айтқанда, басқаша өркениет үлгілері, мәселен, психологиялық болуы мүмкін екендігі естен шығарылады. Сөйтіп маңызды белгілер мен сарқыншақтарды, елеусіз қалдырып, ескермей, оларды маңызсыз деп санайды. Демек, бүгінгі бізді таңқалдырып жүрген, мысырлық пирамидалар, маиялықтардың күнтізбесі т.б. адамзат эволюциясындағы бірден-бір жетілген мінсіз үлгі емес болуы да ықтимал екендігін естен шығармаған жөн. Осы тұста, мәселені нақтырақ түйсіну үшін, мынадай конструкция құрастыруымызға болады. Егер, Мысырдағы, Шумердегі, Қытай мен Үндідегі біздің эрамыздан бұрынғы өркениеттердің ізі де қалмаған болса немесе тым бүркемеленіп қалса, ал Маиялықтардың өркениеті ғана белгілі болса, онда біз адамзаттың өркениеттік тарихының 1000-1500 жылдық қана хронологиясымен қанағаттанамыз және тек қана осы кезеңнің жетістіктеріне «таң қалумен» боламыз. Демек, біздің санамызда орныққан-сендірілген «тағылық» дәуір деген ұғымды абсолюттендіру эволюция мен түптарихтың алдында «күнә» болып табылады. Мүмкін, жүздеген-мыңдаған жылдардан кейін бүгінгі біз солай деп есептеп жүрген: адамгершіліктің субстанциясы дін, халықаралық әділеттіліктің тірегі БҰҰ, мораль мен гуманизм дәуіріндегі және бұндай әлеуметтік институттарға сөзсіз сенім кезеңі тұсындағы – миллиондардың аштан өлуі, адам саудасы, гомосексуалистердің өзара тұрмыс құруы т.б. «нағыз рухани тағылық» дәуір ретінде тарихи жадыда сақталып қалатын шығар.

4. *Мифология мен мистикадағы тарихи таным шындығын назардан тыс қалдырмау қажеттігі.* Адамзаттың алғашқы дүниеге көзқарасының ерекшелігі деп танылған мифологияны талдайтын көзқарастарға зер салсақ, мифтік образдарды адамның өзімен аналогиялық түрде түсіндіретін – аллегориялық, жеке тарихи тұлғаларды құдайландырып жіберген деген - евгемеризмдік, көне дүниетанымдағы тілдік сарқыншақтардан туындаған деп түсінетін «тілдің ауруы» интерпретациялары, мифті таза поэтикалық тіл ретінде түсіндіру, миф ритуалдардан туған деп санайтын – ритуалдық-социологиялық интерпретация, ішкі көңіл-күйді объективтендіруден туындайды деп пайымдайтын психологиялық түсіндірме, мифті құрылымдық түрде сараптау, оны символдар мен романтикалық ықпал деп есептейтін ағым[3,40-75бб.] т.б. жалпылама алғанда, мифті адамзаттың «балаң» кезеңіндегі дүниені «аңғалдықпен» қабылдау, толық жетілмегендік сана деген тұжырымдарды ниеттеуге келіп тоғысады. Яғни, олар мифтік дүниеге көзқарасты архаикалық стиль немесе прологикалық ойлау деп түсіндіре келе, қазіргі заман тұрғысынан бағалап, танымның артта қалған көрінісі ретінде ұғындырады. Біздіңше, бұндай біржақты түсіндірмелер адамзат эволюциясы мәселесін ашуда оңды нәтижелер бермейді. Мифологияны кең ұғым ретінде қарастыру, оның ішінде кейінгі шыққан тарихи аңыздардың шындыққа келіп тұтасуы, оның түпмифологиялардан тамыр тартатындығы тұрғысынан бағамдау да арғытарихты танудың тиімді тәсілі болмақ. Мысалы, мифология мен ақиқат тарихты көп жағдайда байланыста ұстаған: «Үнді мифологиясы тарихи оқиғаларды бейнелейтін «Махабхарата», «Рамайна» тәрізді көне

әдебиеттердің мазмұнына айналды», - деген сияқты пікірлерді басшылыққа алатын[4,75б.] И.Г. Садовскаяның пікірі тәрізді пікірлер біз ұсынып отырғандай тарихтың әдіснамалық-теориялық ұстанымдарына келіп түйісе алады.

Ендеше, бұл тұста біз, қазіргі ғылыми философиялық тілмен айтқанда, мифтік ойлау бейберекетсіз (анархиялы), хаостық жүйесіз, артқа тартушы (консервативтік), көзсіз сенімге ғана бағдарланған, дәлелдеусіз-дерексіз (мистификациялық-абстрактілі), қиял мен армандау үстемдік еткен (панфантасмогориялық) емес, керісінше, жүйелі, таным сәтінде онды-ілгерішіл (радикалды), белсенді болуымен қатар, ең бастысы эволюция мен тарих ақиқатын бейнелеуден жалықпаған деген ұстанымызды тиянақтай аламыз. Яғни, мифтік оқиғалар мен фрагменттер көп жағдайда «объективті дүние ақиқатының жалпылама тиянақталған шындығы» деген тұжырымға келіп тірелеміз. Бір қарағанда, бұның өзі мистика мен оккультизм тәрізді болып көрінеді. Егер біз, бүгінгі экстрасенстер мен балгерлердің трюктарына тереңірек назар аударсақ және оның адамзат эволюциясымен бірге бүгінгі күнге дейін көне дәуірлерден жалғасып келе жатырғандығына күмән келтірмесек, биоөрістерді басқа да физикалық өрістер алдында дискриминацияламай тең дәрежеде белгілесек, табиғаттағы аномальдік құбылыстарды тек кездейсоқтық пен ауытқушылық деп қабылдасақ, есте жоқ өркениеттер мен олардың жетістіктерінің бізден «артықшылығын» мойындасақ, мифологияның адамзат эволюциясы мен тарихындағы жадыны жалғастыруда, көне мағлұматтарды бізге жеткізе білуде қаншалықты қызмет атқарғандығын бағамдай аламыз.

Шындығында, бүгінгі өркениет мифологиялық таңғажайып оқиғалардағы бейнеленген жетістіктердің де кейбір белгілеріне ғана, әрине, басқаша призма мен парадигмада, қол жеткізген сыңайлы (мәселен, ұшқыш кілем-самолет) және миф пен фантастиканы қазіргі прогрестің даму бағдарының жол сілтеуші түпәдіснамасы деп топшылауға болатын тәрізді. Ендеше, бір ғана мысал, итбасты немесе көкқұтан басты адам сияқты мифтік образдар бізге байырғы геноинженерияның жетістіктерін елестетіп отырған сыңайлы.

5. Тек қана бүгінгі күннің бейнесі тұрғысынан тұтас өткен және келешек тарихқа баға беруге болмайтындығы. Бүгінгі гуманитарлық сала ғалымдарына көп жағдайларда тән белгі жеке өзінің өмір сүрген кезеңі тұрғысынан бүкіл адамзат тарихына баға беруі мен тар өрісті топшылаулар ұсынуы. Қазіргі әлеуметтік жағдай мен беталыс, нақтырақ айтқанда, жеке пікір айтушы субъектінің өмір сүрген кезеңі, әрісі 50-60 жыл, сан мың жылдаған өткен және болашақта іске асатын «мәңгілік» тарихтың алдында «түкке тұрғысыз», тым болмашы сәт қана екендігін ескеруіміз керек. Мысалы, позитивтік кезеңге аяқ бастық деген О.Конттың пікірінің өзі тек сол өзінің өмір сүрген дәуірі үшін ғана ақиқат ретінде бағаланған. Ол осы орайда, сан мыңдаған жылдық тарих алдында «сөйлейді». Конт ойлаған позитивтік кезең, әрісі екі жүз жыл болатын болса, адамзат болашақта метафизикаға қайтадан аяқ басса, мыңдаған жылдық тарих алдында, бұл 200 жылдықты

есепке алмай-ақ қоюға да болады. Мәселен, орта ғасырларда түркі халықтарының кейбірі қабылдаған христиан діні уақыты арнайы кезең ретінде ескерілмейді. Немесе, Кеңестік заманындағы дінсіздендіру саясаты адамзат тарихында, болашақта, белгілі бір дәуір ретінде қарастырылмайды, мүмкін жеке-кездейсоқтық аса маңызды емес сәт ретінде ғана ескерілуі ықтимал. Немесе, Кеңес үкіметі тұсында, оған енген субъектілер өздерінің ұлттық мемлекеттік нышаны мен тарихының аяқталғандығын елестетті, бірақ жетпіс жылдық уақыт, тұтас мемлекет тарихының алдында өткінші сәт екендігін естен шығармауымыз қажет. Демек, бүгінгі біздің тарихқа беріп отырған бағамыз, тек қана «адамдар сол кезде солай ойлаған» деген айғақ ретінде ғана есте қалады. Бұл – демек, тарихқа төреші болу мақсатында үзілді-кесілді пікір айту үшін мыңдаған жылдық тәжірибе алаңындағы шындықты бастан өткеру керек дегенге келіп саяды. Мысалы, тарихта жүздеген жылдар бойы империя құрған халықтар тек өздерінің «мәңгілігіне» сенімді болды және адамзат эволюциясының тұтас қозғаушы күші екендігіне күмән туғызбады.

6. Адамзаттың пайда болғандығына 2500-3000 млн. жылдай уақыт болды деп кесіп-нішушілік. Біздің пайымдауымызша бұл тұста, басты адасудың көзі – ақ аю мен қоңыр аю секілді, маймыл мен адамның жай ғана ұқсастығы. Табиғаттағы ұқсастық міндетті түрде туыстықты білдіре бермейтіндігін ескеруіміз керек. Расында да, есте жоқ ескі замандарда адамдар маймылдың тұрмыс-тіршілігіне ұқсас өмір сүрген болуы ықтимал немесе түптеп келгенде, биогенетикалық болмысы да сәйкес шығар. Бірақ эволюция нәтижесіндегі маймылдың адамға айналу үдерісі міндетті түрде болмай қоймайтын табиғи объективтілік емес болуы да ықтимал. Олай болса, тарихқа баға беру де қасаң қағидалар мен стандартты ойлау жүйелеріне, тек 200-300 жылдың ғана аясында өрбіген бүгінгі ғылыми парадигмаларға бағына бермейтіндігін үнемі естен шығармағандығымыз жөн.

7. Жеке адамның субъективизмі мен индивидуализміне аналогия құра отырып, бүгінгі дәуірді өткеннен оқшаулау. Осы орайдағы бүгінгі ғылыми танымның әдіснамалық зерттеулерінің басты ұстанымы – тарихтың тұтас рухын бөлшектеп дифференциациялау. Шындап келгенде, белгілі бір ұлттың генетикалық тұтастығының жалпыадамзаттың тұтастыққа келіп тоғысатындығын жалпы мен жекенің қатынасы ретінде түйсінуімізден үнемі айнымауымыз керек. Жалпыадамзат XIX ғасырдағы социологиядағы органикалық мектеп тұжырымдағандай, қоғам тек қана горизонтальді жағынан ғана емес, вертикаль бойынша да органикалық тұтастықты құрайды. Яғни, қоғамның бүтіндігі мен өзіндік даралығы тұтас тарихты қамтиды. Ол тек жай ғана, эволюция немесе К.Г. Юнг тұжырымдағандай ұжымдық бейсаналық арқылы ғана байланыспайды, тұтасынан физиологиялық-психологиялық-рухани бірлік арқылы ғарыш аясында біріге алады. Сондықтан бүгінгі қоғамның прогресі жалпыадамзаттық эволюцияның қателіктері мен жетістіктерін өзінің өн бойына «эволюциялық жады» арқылы сіңірген. Ендеше, өткен тарих пен бүгінгі прогресті және келешектегі болашақты бір ғана организмнің өмірі, бағдары, нысаны, мақсаты мен

міндеттері деп түйсінген абзал. Осы мәселенің теориялық жағын онтологиялық тұрғыдан Б.Сатершинов былайша ашып көрсетеді: «Осылайша «өткен шақ-осы шақ» оппозициясы өзінің «осы шақ - болашақ», «өткен шақ - келешек» сынды модификацияларына ие болады»[5,67б.]. Ендеше, «өткен-осы-болашақтың» тұтастану адамзат тарихының органикалық бірлігінің уақыт бүтіндігі аясындағы жеке екендігін паш ете алады.

Олай болса, бүгінгі күнгі адамзат өткен мен болашақ алдында өзінің қателіктері мен жетістіктері үшін «жауап беруге» тиіс. Бірақ, тұтас адамзат эволюциясы деп атауға болатын мегаорганизм, ғарыштық бүтіндіктің еркі алдында, оның аясына енетін болғандықтан, өзінің еркін тежейді десе де болады.

Олай болса, белгілі бір кеңістіктегі белгілі бір ұлыс немесе мемлекеттің әлеуметтік-қоғамдық әрекетіне тұтас адамзат немесе керісінше ол адамзат алдында жауап беруі тиіс. Бұл бүгінгі экологиялық мәселелерден-ақ еріксіз түрде байқала бастады. Сондықтан тарихи зерде мен жады рухының тұтастығын естен шығармасақ, тарих пен эволюция алдындағы жауапкершілік пен парызымызды орындасақ, олар өзінің ішіне бүккен шынайы құпиясын аша түспек.

Қорыта айтқанда, миллиондаған жылдардан жалғасып келе жатырған адамзат эволюциясы мен мыңдаған жылдар бойы сабақтасқан тарихтың алдында 200 жылғы «позитивті ойлау» деп аталып жүрген өлшемнің уақытша, өткінші сәт қана екендігін естен шығармасақ, объективті уақыт ағымы игілікті қажеттіліктер мен мүдделерді өзінің ырқы бойынша құндылықтар аясында жүзеге асыра бермек, бұл метатарихи үдерістің пайымдау беталысына келіп тоғысады. Белгілі тарихшы Б. Аяған: «Сондықтан кәсіби тарихшылар қазіргі ғылым дағдарысын мойындай отырып, оны жеңудің жолдарын іздестіруді ойластыру керек. Теориялық-әдіснамалық дағдарыстың себептерінің бірі зерттеу объектісінің толықтай анықталмағандығы», -деп тұжырымдаған ой-пікірін[6,23б.] кең көлемде түйсінсек, аталған мәселердің өзекті, әрі түпмәнді екендігін бағамдай аламыз. Немесе, «Жалпы алғанда, бұл жағдаят тек түркі-қазақ халықтарының ғана сору емес, ағартушылық дәуірден бастау алған кезде де ешкім аңдамаған, ХІХ ғасырда өндірістік-техникалық төңкерістермен пәрмен алып, ХХ ғасырда бой бермей кетіп, миллиондаған халықты құрбандыққа шалған, ал қазір жалпыадамзаттың имандылығының ғана емес, табиғаттың өзінің де тағдырлы тамырларына балта болып сілтеніп жатқан тоқсан түрлі себептерден туындап отырған жалпыадамзаттың жағдаяты», -деген С. Оспановтың пікірлері де[7,5б.] осы позитивтік кезеңнің «өзімшілдік» ыңғайын байқаудан туған дәйекті тұжырымдар.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Философия истории. Под.ред. А.С. Панарина.-М., 2001.-216с.

2.Социология/В.Н. Лавриенко, Н.А. Нартов, О.А. Шабанова, Г.С. Лукашова.-М.:ЮНИТИ,1998.-349с.

3.Хюбнер К. Истина мифа: Пер.с нем. – М.: Республика, 1996. – 448 с.

4. Садовская И.Г. Мифология.-М.:ИКЦ «МарТ», 2006.-352с.

5.Сатершинов Б.М. Тарихи сана – тәуелсіздіктің рухани тұғыры.- Алматы: ҚР БҒМ ҒК ФжСИ КБО, 2011.-291б.

6.Тәуелсіз Қазақстан тарихын зерттеудің өзекті мәселелері. Оқиғалар хроникасы.-Астана:Астана полиграфиясы, 2011.-248б.

7.Оспанов С. Арғытектану негіздері.-Алматы: Арыс, 2009.-424б.

Some problems of an objective understanding of the background and evolution of mankind

Summary

This article considers the basic principles of the genesis of the historical process of human evolution and the origins from the standpoint of philosophy view. The author presents new paradigms for reconsideration the history in general. The author believes that if these paradigms are implemented, the history and evolution gets a fair assessment.

Key words: prehistory, evolution of mankind, new paradigms, modern civilized world, future, development.

Некоторые проблемы объективного понимания предысторию и эволюцию человечества.

Резюме

В данной статье, анализируются основные философские принципы генезиса исторического процесса и истоки эволюции человечества. Автор представляет новые парадигмы для перерассмотрения история в целом. Автор считает, что если эти парадигмы реализуются, то история и эволюция получает свою объективную оценку.

Ключевые слова: предыстория, эволюция человечества, новые парадигмы, современный цивилизованный мир, будущее, развитие.

İnsanlığın tekamülünü ve önceki tarihini tarafsız algılamanın bazı yönleri

Bu tebliğde tarihsel işleyişinin hilkatı ile insanlığın tekamülü hakkında felsefe nazariyle temel görüşler ortaya koyulmuştur. Yazar tarihi yeniden

irdemek için sađlam paradigmaları öneriyor. Bu paradigmlar gerçekleřtiđi takdirde tarih ile tekamül adil yönleriyle göze çarpacaktır.

Anahtar kelimeler: Önceki tarih, insanlıđın tekamülü, yeni paradigma, kültürel gelişme, gelecek, gelişmek.